

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
TEXTILNÍ FAKULTA

OBOR : 31 - 22 TON

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Název : Vzorování textilií modrotiskem

Vedoucí bakalářské práce : S. Krotký

MARKĚTA LEYPOLDOVÁ

Počet stran : 13

Počet obrázků : 15

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146075344

Termín odevzdání : 19. 5. 1995

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta textilní

Katedra: textilního a oděvního návrhářství Školní rok: 1994/1995

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro Markéta L E Y P O L D O V Á
obor: 31 - 22 textilní a oděvní návrhářství

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 172/1990 Sb. o vysokých školách a ve smyslu studijních předpisů pro bakalářské studium určuje toto zadání bakalářské práce:

Název tématu: Vzorování textilií tiskem - modrotisk

Zásady pro vypracování:

1. Zpracování textilií modrotiskem.
2. Výtvarné studie a skici.
3. Vypracování výtvarného návrhu a jeho realizace v materiálu.
4. Varianty vzoru a jejich další realizace.

- OBSAH :
1. Úvod
 2. Modrotisk na moravském Horácku
 3. Technologie vzorování tkanin modrotiskem
 4. Výtvarné studie a jejich převedení do desénu
a další varianty tohoto desénu
 5. Výroba šablon pro tisk
 6. Realizace návrhů na tkanině
 7. Závěr

1. Úvod:

Tématem a náplní této bakalářské práce je vzorování tkanin pomocí modrotisku. Technologie modrotisku je objasněna dále.

Snážila jsem se vytvořit takové vzory a motivy, jež by vynikly použitím modrotisku a k tomuto způsobu potisku se hodily. Vycházela jsem z čistého kontrastu modré a bílé barvy.

Praktickou část bakalářské práce, to jest vlastní potiskování a barvení textilie, jsem realizovala v tiskařské a barvířské dílně pana Jiřího Danzingera v Olešnici na moravském Horácku. Tato dílna byla založena, na počátku 19. století, předky dnešního provozovatele. Dodnes se zde modrotisk vyrábí tradičním způsobem za použití malebných vzorů z historických dřevěných forem, které jsou dědictvým již čtvrté generace rodiny Danzingerů. Modrotisk se zde barví, stejně jako v minulosti, přírodním indigem.

Všechny návrhy vzorů jsou v této práci kresleny černou na bílém podkladu, ale ve skutečnosti vzor bílý na modrém podkladu.

2. Modrotisk na moravském Horácku

V kraji, kde se pěstoval len, bývali tkalci a také barvíři. Takovým krajem bývalo i moravské Horácko - moravská oblast Česko-moravské vysočiny.

V minulosti si lidé buď barvili plátno sami nebo přenechali tuto práci barvířům. Ti ho nejen barvili, ale později, od 17.stol., ho také zdobili tiskem i několika barevných vzorů.

Významný cech barvířů byl v Třebíči. K němu v roce 1723 náleželo 21 mistrů nejen z Třebíče. Cech tedy inkorporoval barvíře z Velkého Meziříčí, Velké Bíteše, Žďáru nad Sázavou, Bobrové, Nového Města na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem, Olešnice, Jaroňovic, ale i z Poličky a Rouchovan, Moravského Krumlova, Ivančic a Hustopečí.

Také soukeníci provozovali barvení sukna, ale za Jozefa II. bylo zakázáno soukeníkům provozovat barvířské řemeslo a museli tuto práci přenechat barvířům.

Rozvoj textilní výroby v průběhu 18. století znamenal také rozdělení barvířů podle druhu práce. V druhé polovině století se již barvení vlněných textilií a hedvábí rozmanitými barvami zcela ujali "krasobarvíři", plátno a přízi barvili "černobarvíři" na barvu modrou, černou, zelenou a hnědou, a výrobou vzorovaného plátna se zabývali tiskaři. Tiskaři plátna byli současně i barvíři.

V první polovině 19. století byli již barvíři a tiskaři v každém horáckém městečku. Usazovali se všude tam, kde se lidé sjížděli na trhy a jarmarky. Zejména v druhé polovině 19. století dosáhla ruční výroba modrotisku velkého rozvoje.

Od konce 19. století a zejména na počátku 20. století počet barvířů klesal. Mnozí barvili stále více tovární plátno a stále více napodobovali tovární výrobky. V Bíteši dokonce výroba byla zmechanizována. Po první světové válce zůstaly již v této oblasti pouze dvě dílny, v Bíteši a v Olešnici.

Ještě v minulém století jsou zprávy o tom, že si lidé na vesnicích sami barvili plátno přírodními barvami a to ořechovým listím a kůrou na černo, borůvkami a přírodním indigem na modro, ale i březovým listím, duběnkami, dřínkami aj. Jako přísady se často přidávalo kamence. Nejoblíbenější a nejužívanější byla však barva nodrá.

Nejpoužívanějším barvivem bylo přírodní indigo, které však bylo v devadesátých letech minulého století již nahrazeno indigem syntetickým. Tímto vynálezem se výroba zjednodušila v přípravné fázi, zlevnila, a modrá barva zcela převládla nad dřívější černou, zejména při výrobě tisků - modrotisků.

Kromě barev potřebovali tiskaři také formy na vzory. Ty byly původně dřevěné, řezané obvykle do hruškového dřeva. Původní dřevorezbu nahradily v druhé polovině 19. století kovové hroty a plíšky, pomocí nichž se vytvořil vzor tak, že se vbíjely do dřevěné podložky. Přechodným typem jsou formy, jejichž vzor je tvořen kombinací dřevorezby a kovových částí. Kovové hroty přinesly do vzorů velké zlepšení. Formy vytvářeli místní barvíři a řezbáři, existovala také střediska výroby, z nichž se rozvážely formy do okolí i do vzdálených míst. Výrobci forem, převážně kovových, byli většinou Němci.

Vzory přenášeli také vandrovní tovaryši tiskařského řemesla. Proto se některé kompozice, velmi si podobné, objevují na Horácku i na Slovensku, i když celkový charakter motivů se v jednotlivých oblastech liší.

Každá barvířská dílna používala tradičně určitých vzorů a barevností a tak se odlišovala od ostatních. Přesto mají všechny modrotiskové desény na Horácku společného jmenovatele - drobné motivy v hustých desénech.

Modrotisk se vyráběl jako metráž nebo jako kusové zboží. Metrový modrotisk se používal na ženské svrchní sukně, kabátky - volné "jupky" či upnuté "kacabajky" a živůtky. Modrotisk byl vhodný na pracovní oblečení, ale šily se z něj i kroje. Dále se z metrového modrotisku s oblibou ještě v 19. století šilo ložní prádlo a potahovaly se jím slamníky.

Pro kusové zboží bylo typické rámování širokými pruhy hrubšího vzoru "vokolkem". Velmi oblíbené byly velké přehozy na postele z tenkého lněného nebo bavlněného plátna. Tisk byl až čtyřbarevný a po okrajích byly lemovány třásněmi. Dále se tiskly zástěry k ženskému kroji, jež byly při spodním okraji zatíženy širokým vzorem. Dalším kusovým zbožím byly bavlněné šátky na hlavu zdobené modrobílým rukodílným i mechanickým tiskem.

Barvíři a tiskaři jezdili se svými výrobky po jarmarcích, ale pracovali i na zakázku.

Na počátku 20. století bylo na Moravě barvířů již po rídku. Po první světové válce byl J. Danzinger v Olešnici spolu s J. Kotíšem ve Velké Bíteši posledním činným barvířem na moravském Horácku.

1. Technologie vzorování tkanin modrotiskem

Podstatou výrobního procesu modrotisku je negativní tisk. Jinak řečeno tisk r e z e r v o v ý , jelikož na plátno tiskneme nejprve rezervu tzv. pop a teprve potom barvíme tkaninu v lázni. Technologie modrotisku má několik fází: příprava barvy a tiskařského popu, tisk, barvení a úprava potištěného plátna.

P ř í p r a v a b a r v y bývala vždy výrobním tajemstvím barvířů. Chloubou mistra byla jasnost tónů a stálobarevnost. Roztok barvy obsahoval vedle indigové kaše hašené vápno, zelenou skalici, popř. i jiné přísady. Umění spočívalo ve stanovení určitého poměru těchto přísad. Při použití přírodního indiga se barví redukčním způsobem - tj. přeměnou indiga na indigovou běl, takže plátno zmodrá až při styku se vzduchem.

P ř í p r a v a p o p u / rezervy / byla také prací barvířského mistra. Pop se připravoval z malířské hlíny, arabské gumy, modré skalice, octanu a dusičnanu olovnatého a kalibichromatu. Tato směs se zpracovávala v měděné nádobě.

T i s k je neméně náročnou a zodpovědnou prací. Svoje umění prokázal mistr tím, jak přesně dovedl nasadit formy k sobě, aby vytvořil čistý vzor.

Kus plátna se položí na tiskařský stůl, na němž je ještě leka a hrubé plátno. Potom se tato plocha potiskne. Před každým položením formy na plátno ji musí barvíř namočit v popu, tak, aby byla jeho vrstva na plátně rovnoměrná. K potiskování můžeme použít také síťovou šablonu. Tu položíme na plátno a dovnitř k jednomu kraji nalijeme pop a potom stěrkou o šíři šablony přejedeme druhému okraji. Pro dobré protlačení popu přes síť přejedeme šablonu alespoň dvakrát. Šablonu zvedáme přes jednu hranu, aby se tisk nerozmazal. Když pop na plátně uschne, následuje barvení.

B a r v e n í se provádí v dřevěných kádích. Nad kádí je zavěšen železný kruh, opatřený po celém obvodu háčky na zavěšení celého mnohametrového kusu potisknutého plátna. Plátno zavěšené na kruhu se několikrát spouští do kádě, až je barva dostatečně intenzivní.

Poté se musí obarvené plátno v y p r a t , aby se zbavilo popu i přebytečného barviva. Pro praní je nejvýhodnější proud tečoucí vody, proto také barvíři prali v potoce.

Praní se střídá s ustalováním v kyselém roztoku. Po důkladném vyprání a ustálení modrotisk sušíme. Nazávěr se může plátno ještě naškrobit a úplně nakonec se mandluje.

U takto prováděného ručního tisku setrval pan Jiří Danzinger z Olešnici až dodnes, proto i modrotisk pro tuto bakalářskou práci je zhotoven tímto způsobem. Jen formy na tisk jsem použila jiné. Namísto dřevěných forem jsem tiskla přes síťovou šablonu.

4. Výtvarné studie a jejich převedení do desénu a další varianty tohoto desénu

Práci na návrhu desénu pro modrotisk jsem začala studiem přírodnin, konkrétně studiem listů stromů. Další postup spočíval ve vytažení hlavních linií listu, čímž jsem dostala tvar, se kterým jsem mohla dále pracovat.

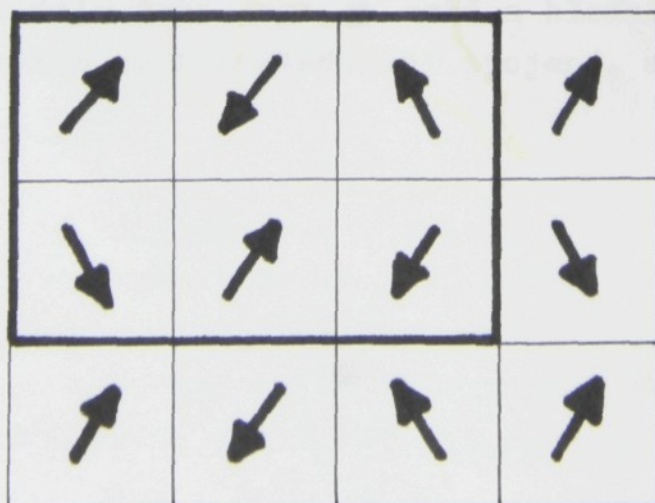
obr. č. 1

Odstranila jsem špičaté hroty listů, a tak jsem získala nový prostor, pro další rozvinutí motivu. Takto upravený motiv jsem si zvolila za základní prvek, který jsem uzavřela do čtvercové sítě, jež měla představovat určitý raport / obr.č.2 /.

Tímto čtvercem jsem pravidelně otáčela těmito směry :

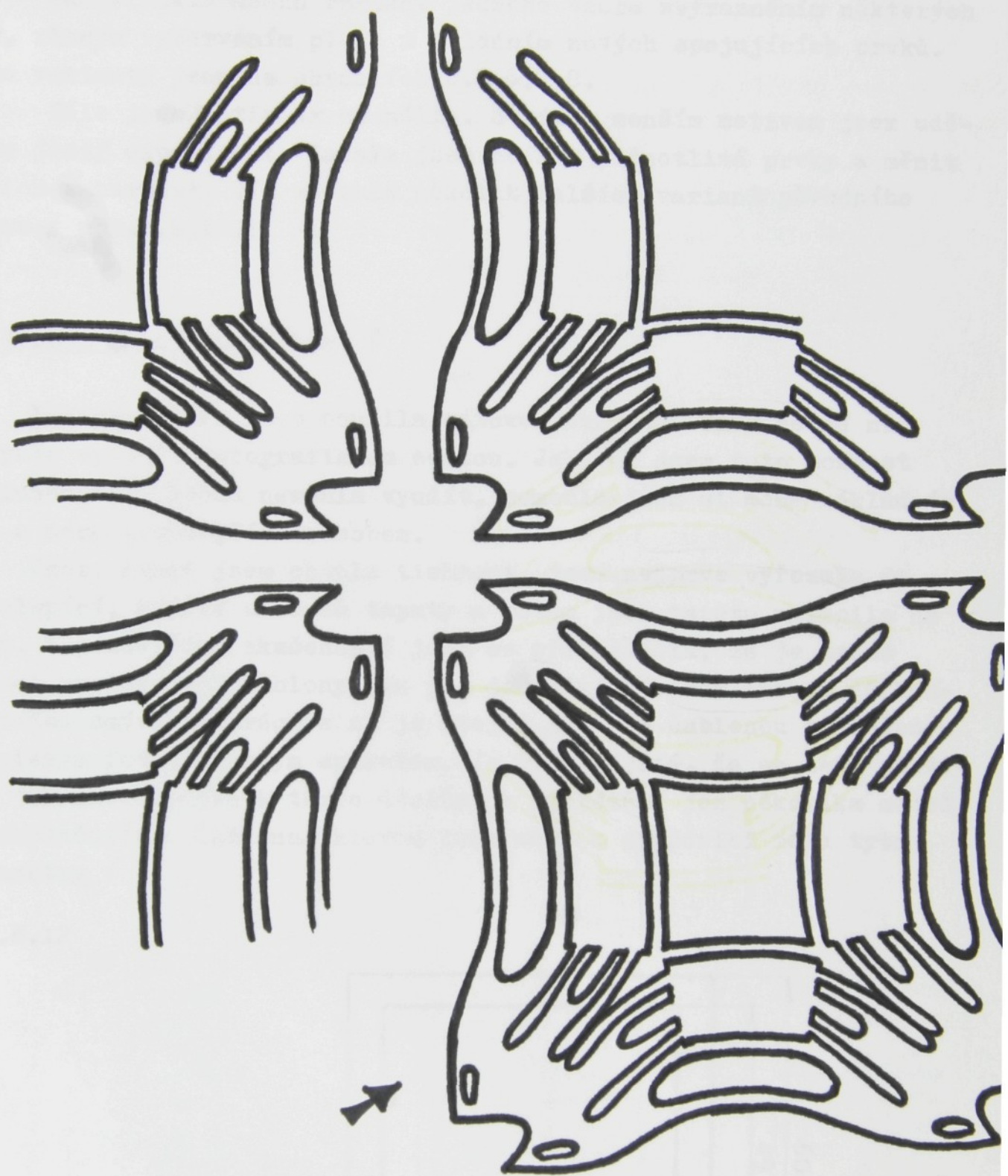

Potom následovalo propojení jednotlivých motivů v místech volných zakončení. Tím, že byly motivy vůči sobě v různém postavení, vzniklo několik variant jejich spojení. Raport kompozice, která by se měla v celé ploše tkaniny opakovat, se tak ztěžilo řešit na formát A2. Při pohledu na tuto nesourodou změť čar mě však upoutal jeden prvek, jedno místo v tomto velkém raportu a to jsem se rozhodla dále rozvinout.

obr.č.3

Snažila jsem se tento motiv uvést do systému a vytvořit z něj nový desén. Vytáhla jsem si tedy z původního návrhu tento motiv. Ještě v nejasné podobě jsem si ho několikrát okopírovala. Poté jsem přikládala tyto prvky k sobě a hledala vhodnou polohu mezi nimi. Výsledkem bylo následující spojení, znázorněné na obr.č.4 .

Když jsem toto spojení rozvedla do větší plochy, objevila jsem, že mi zde vznikl úplně nový motiv /označeno šipkou/, který vystupuje namísto toho, jenž byl původně dominantní. A zde se naskytla nová možnost využití těchto prvků. Zdůrazněním jednoho a potlačením druhého se dá docílit různého celkového efektu výsledného desénu.

Tak vzniklo mnoho variant jednoho vzoru zvýraznění některých bar, různým vybarvením ploch a přidáním nových spojujících prvků. Tyto varianty jsou na obrázcích č.5,6,7,8.

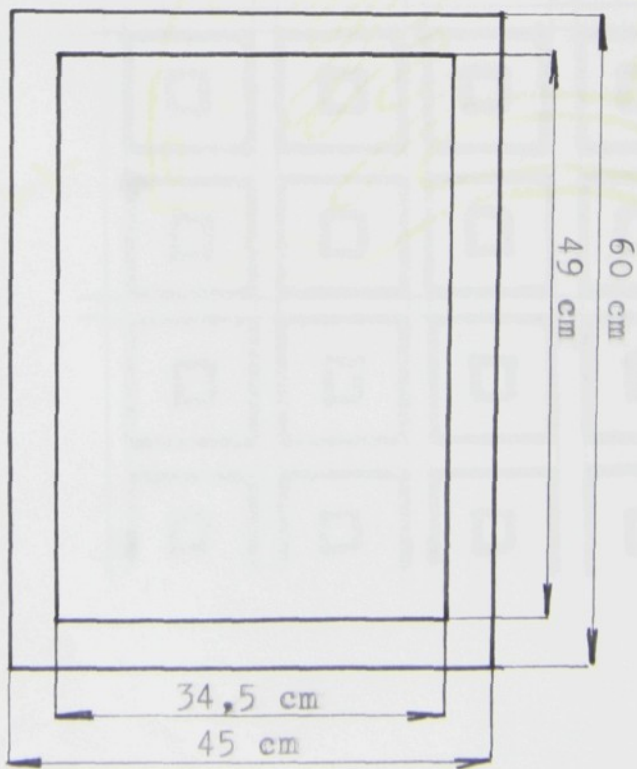
Dále jsem motiv 4x zmenšila. S tímto menším motivem jsem udělala jistý experiment. Začala jsem ubírat jednotlivé prvky a měnit jejich zabarvení. Tím vzniklo několik dalších variant původního vzoru / obr.č.9,10,11 /.

5. Výroba šablon pro tisk

K tisku vzoru jsem použila síťovou šablonu. Vzor se na ni obvykle vytváří fotografickou cestou. Jelikož jsem tuto možnost z finančních důvodů nemohla využít, pomohla jsem si méně nákladným, ale o něco pracnějším způsobem.

Vzor, který jsem chtěla tisknout, jsem nejprve vyřezala do samolepící, hladké a tenké tapety a potom jsem tapetu nalepila na síto. Z pozdějších zkušeností jsem se přesvědčila, že je tento způsob zhotovování šablony pro mne dostačující. Šablona se dá lehce vodou omývat a práce s ní je stejná jako se šablonou vytvořenou klasickým fotografickým způsobem. Je ovšem jisté, že se nedá používat tak dlouho, ale k těmto účelům, k potištění jen několika metrů, je dostačující. Šablona, kterou jsem měla k dispozici měla tyto parametry :

obr.č.12

Realizace návrhů na tkanině

Pro realizaci na tkanině jsem si vybrala tři návrhy desénů. První se skládal z velkých motivů a dva následující z malých. Blíže jsou jednotlivé návrhy popsány v dalším textu.

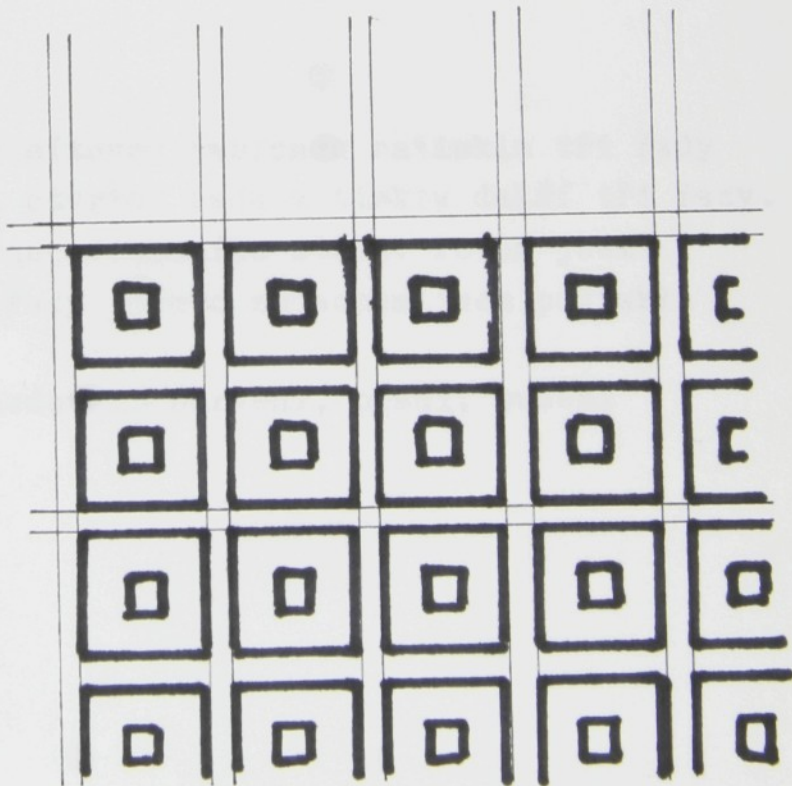
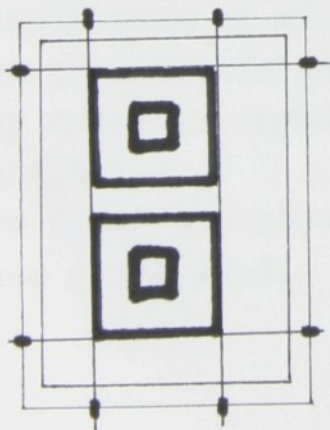
K potiskování jsem použila tkaninu, kterou používá také Jan Danzinger na své výrobky. Jedná se o bavlněné plátno speciálně předupravené pro modrotisk. Potiskla jsem tři kusy plátna těchto rozměrech : šířka je 90 až 100 cm a každého vzoru jsem potiskla 4 metry.

První pruh tkaniny

Navrh se skládá z velkých motivů / obr.č.8 /. Použila jsem zde, pro zvýraznění kruhového prvku, zesílení některých čar a probojila jsem jednotlivé motivy. Střídáním tenkých a silných čar získal návrh jistý dynamický náboj.

Na šablonu o rozměrech 49 x 34,5 cm se vešly pouze dva vzory. Aby došlo ke správnému sesazení vzorů k sobě, udělala jsem si na šabloně rysky, jež ohraničovaly okraje vzorů. Poté jsem si na tkanině slabě tužkou načrtla čáry označující kraje vzorů a mezery mezi nimi.

obr.č.13

ímto způsobem jsem potiskla 4metry plátna.

Po zaschnutí popu /rezervy/ následovalo barvení, praní, ašnění a mandlování.

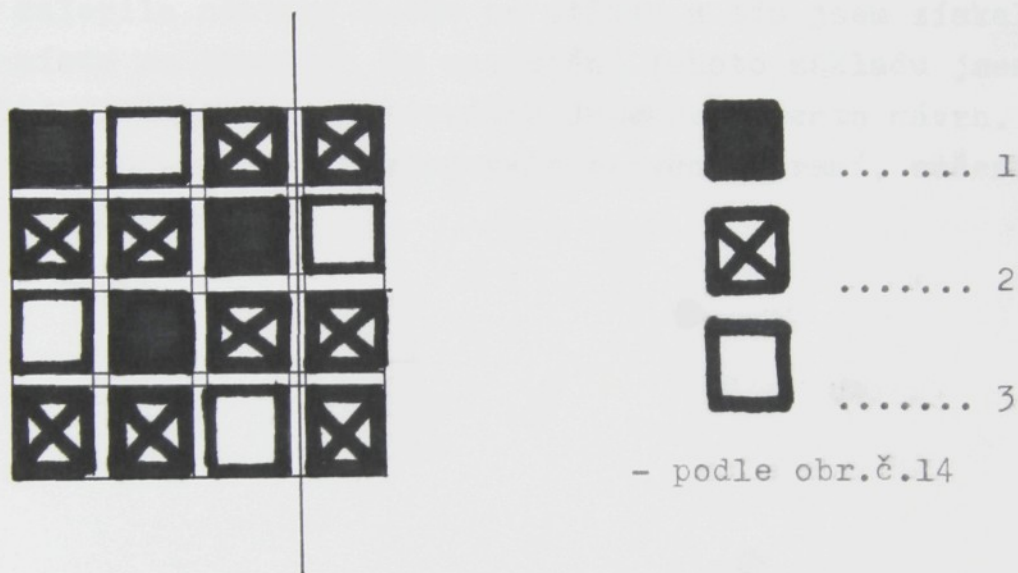
Druhý pruh tkaniny

Návrh se skládal ze zmenšených motivů / obr.č.14 /.

edná se o tři varianty jednoho vzoru, které se opakují ve střídě 4 x 4 motivy. Na šablonu se však vešly pouze 4 x 3 motivy.

oslední řadu jsem tedy natiskla pomocí tiskátek.

opakující se střída : obr.č.15

Vždy jsem tedy nejprve síťovou šablonou natiskla tři řady a vynechala jsem si místo na čtvrtou řadu a tiskla další tři řady. Tak jsem pokračovala až nakonec tiskacího stolu. Potom jsem tiskátka dotiskla chybějící řady. Tímto způsobem jsem potiskla metry tkaniny.

Po zaschnutí popu následovalo barvení, praní, sušení a nakonec mandlování.

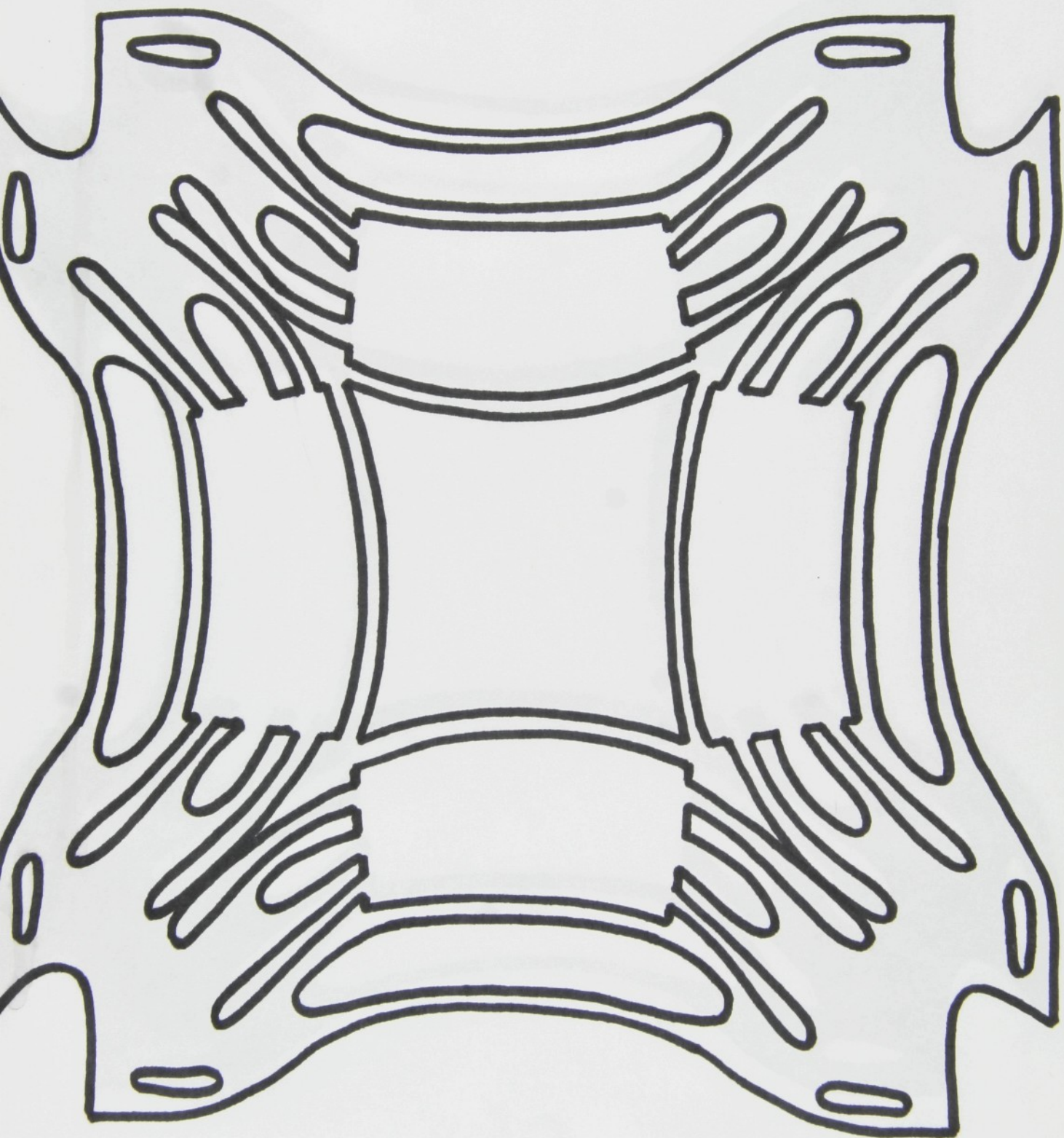
. Závěr

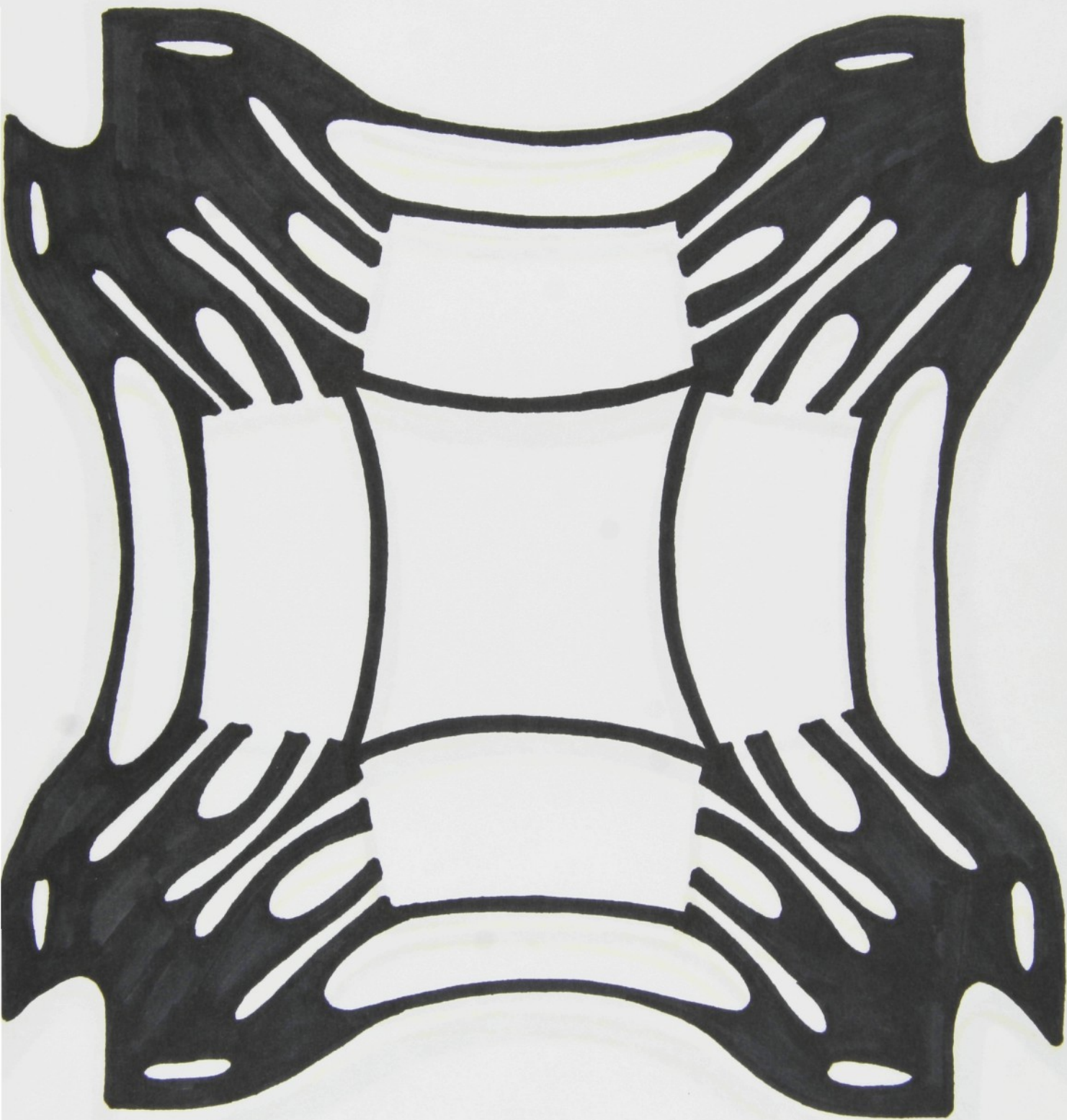
Návrhy vytvořené pro techniku modrotisku, popsané v této bakalářské práci, mají podle mého názoru několikere použití.

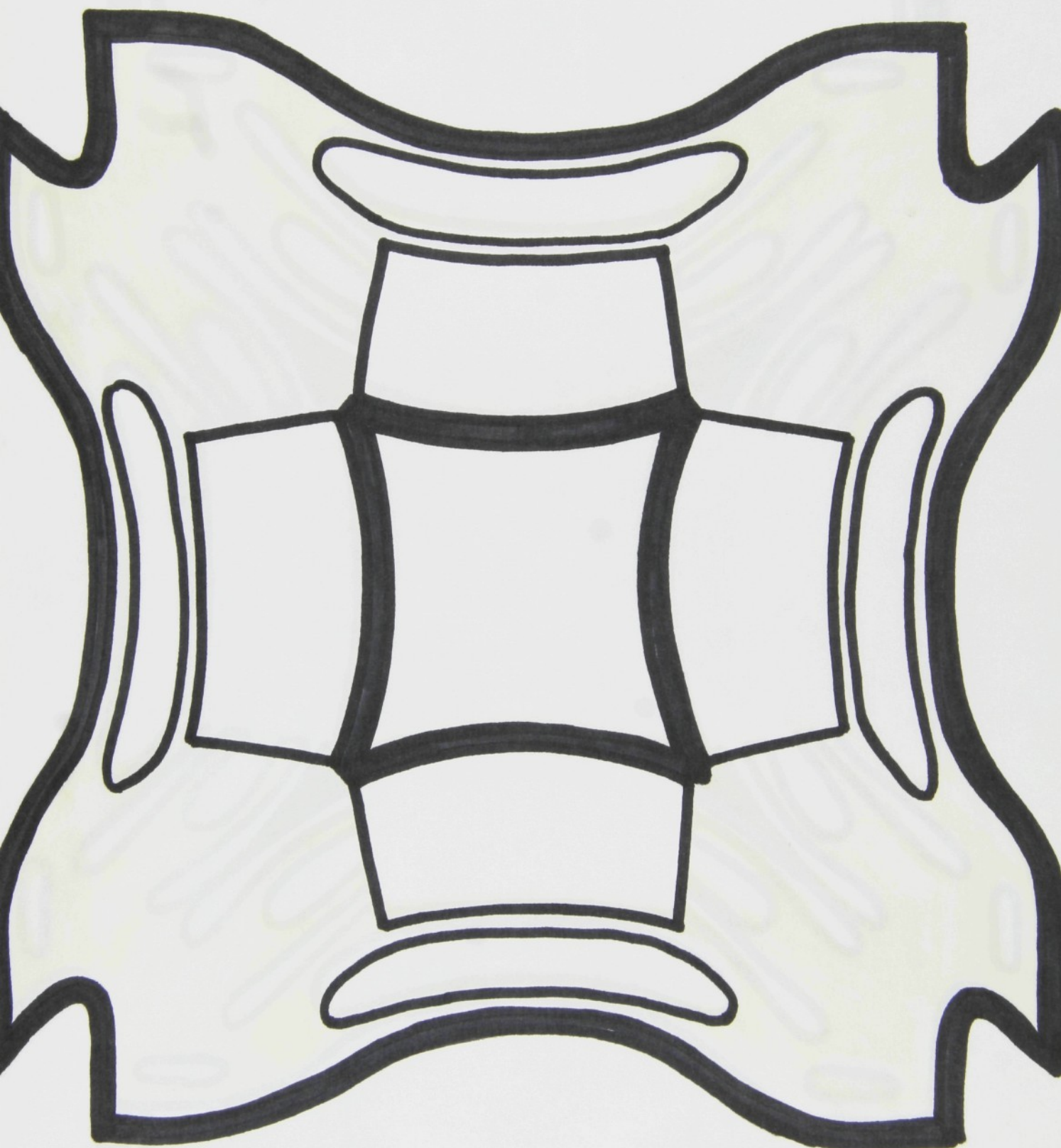
Tyto desény lze použít jednak na šatovky. Vzhledem k dosi velkým vzorům bych je doporučila spíše na méně stříhově áročné modely s velkými plochami látky např. letní kolové sukě nebo šaty. Pro tento účel jsou vhodnější menší desény.

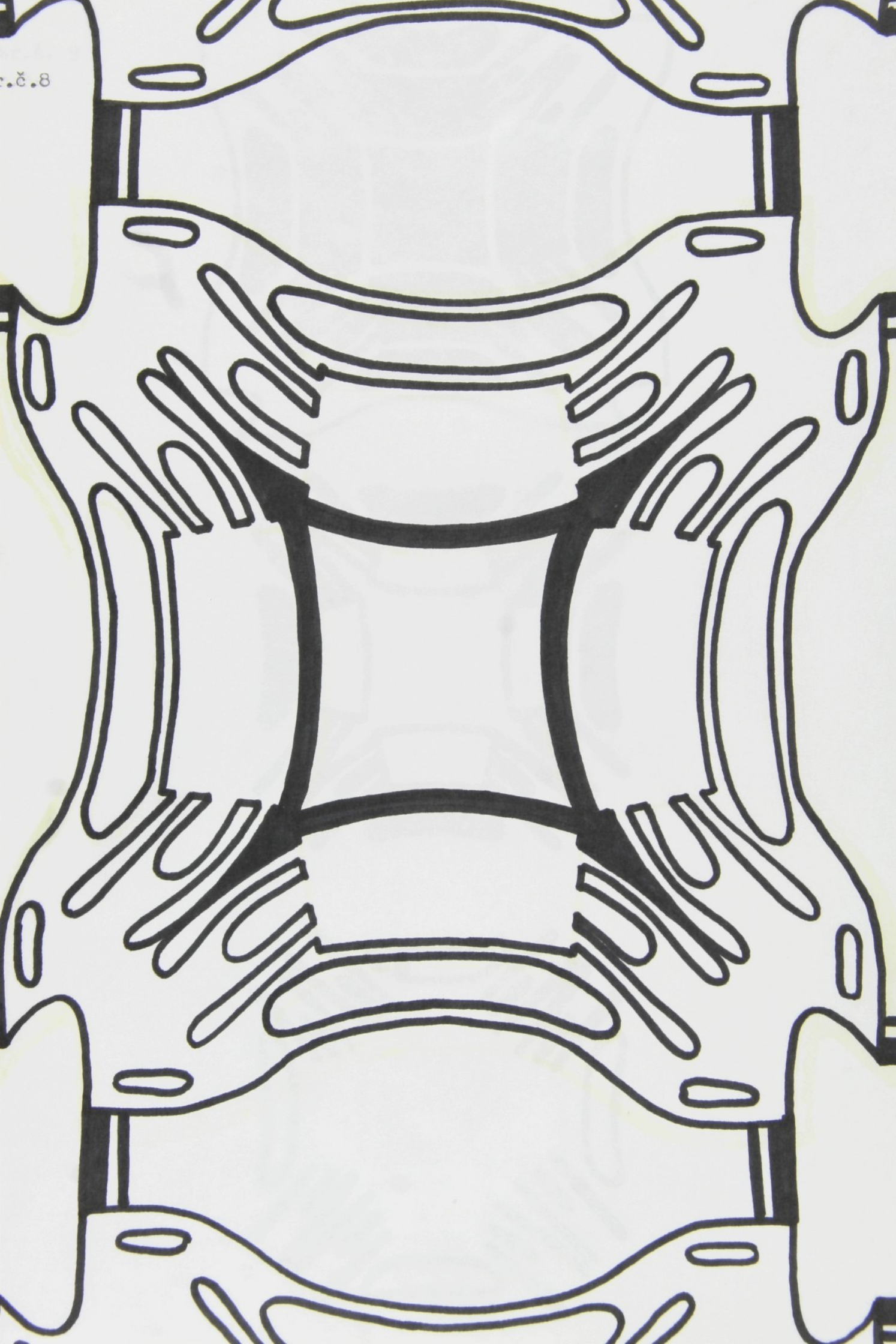
Dále mohou být takto potištěné tkaniny použity jako dekoční textilie, především jako zévěsové textilie. Při jiném spořádání vzorů by mohly být tyto motivy použity jako ozdobné ásy ubrusů nebo jako prostírání.

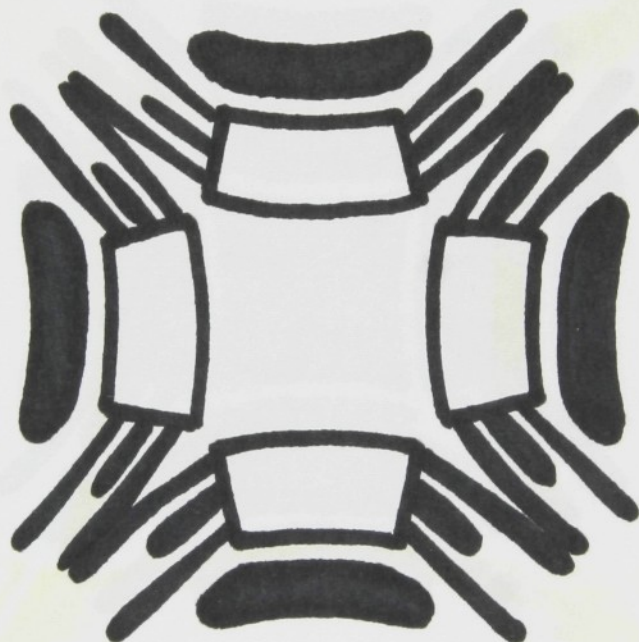
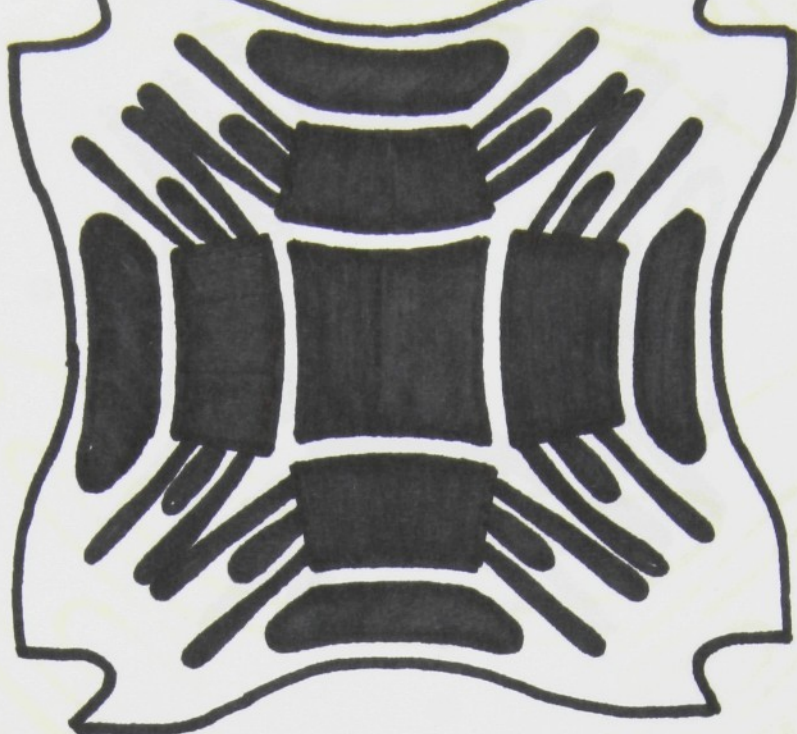
Všechny vzory jsou tvarově jednoduché, čitelné a konkréti, vládne zde symetrie a řád. Všechny vzoty vychází z jednoho otivu a u zrodu všech byla jedna studie dubového lístku. říroda je pro mě nekonečnou inspirací. I když se výsledný vzor ž dávno nepodobá původnímu listu, nemohl by bez existence toho- o listu vzniknout.

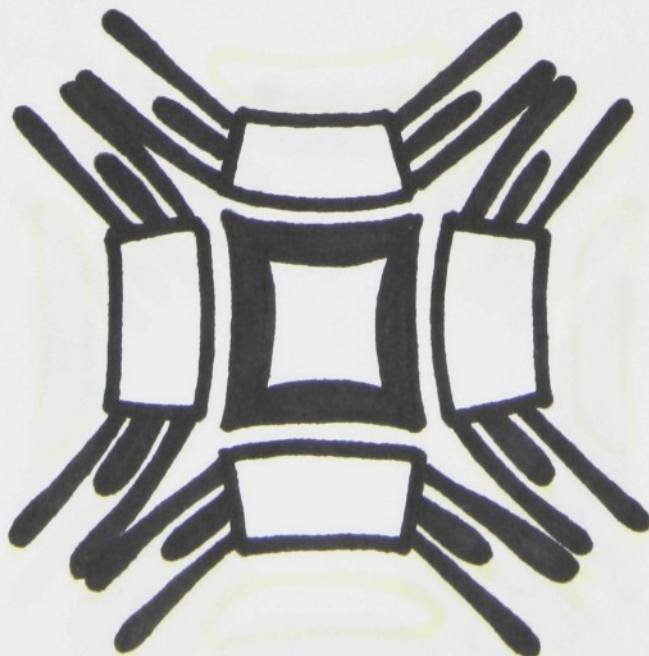
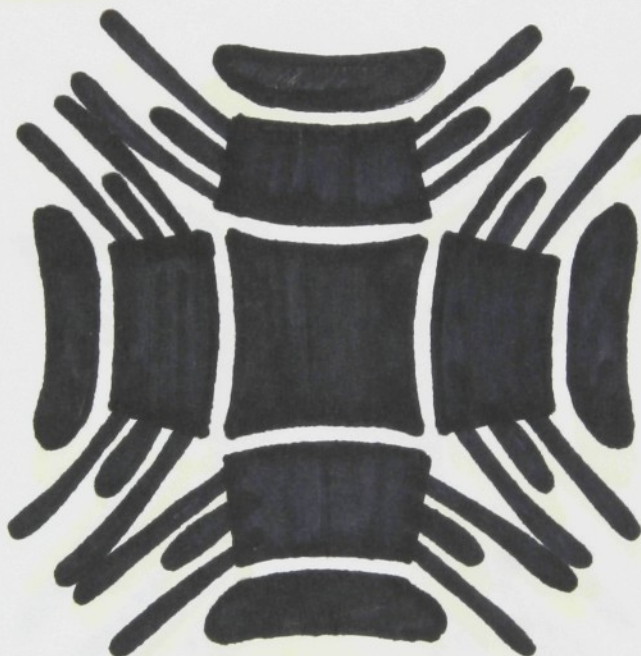
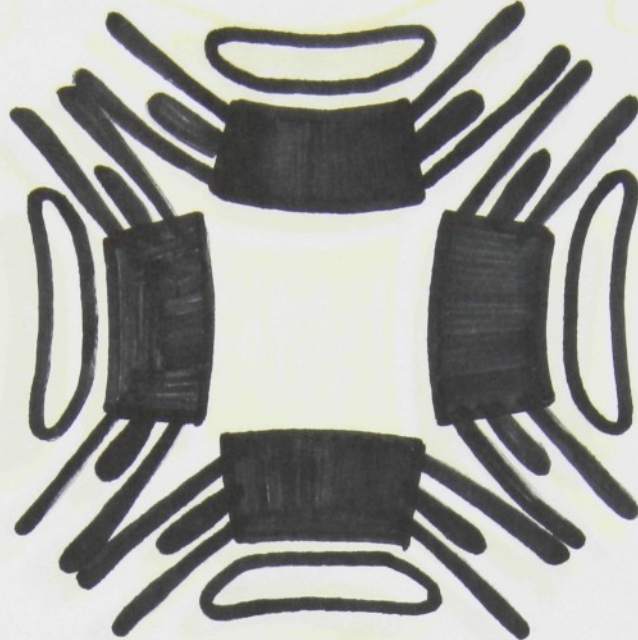

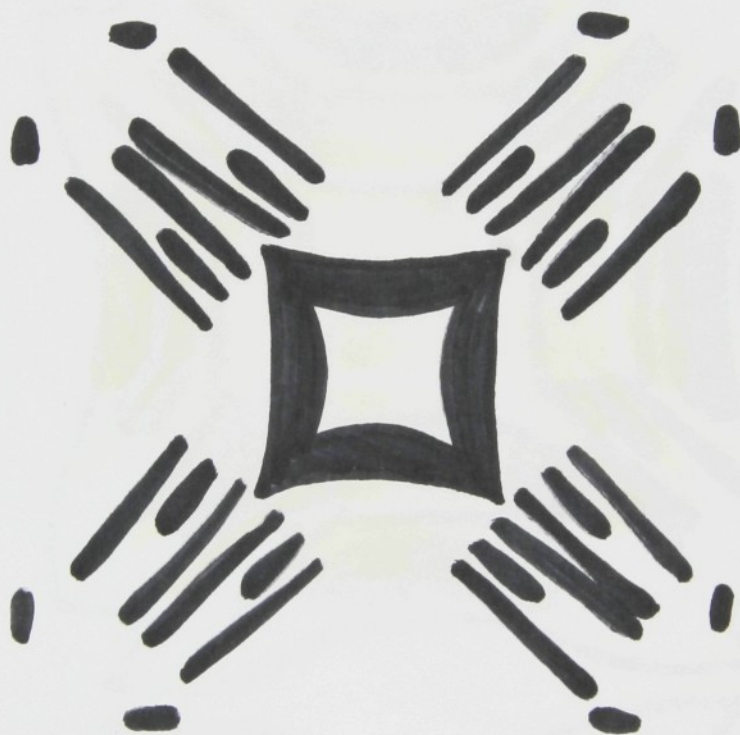
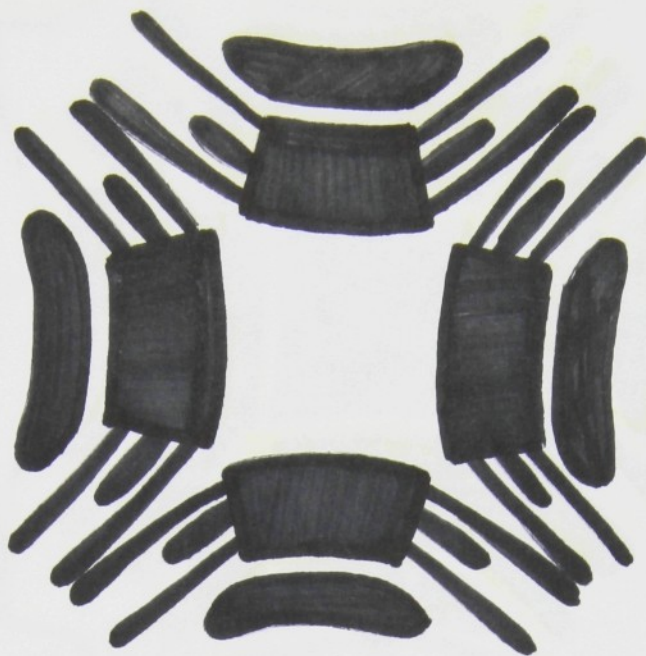

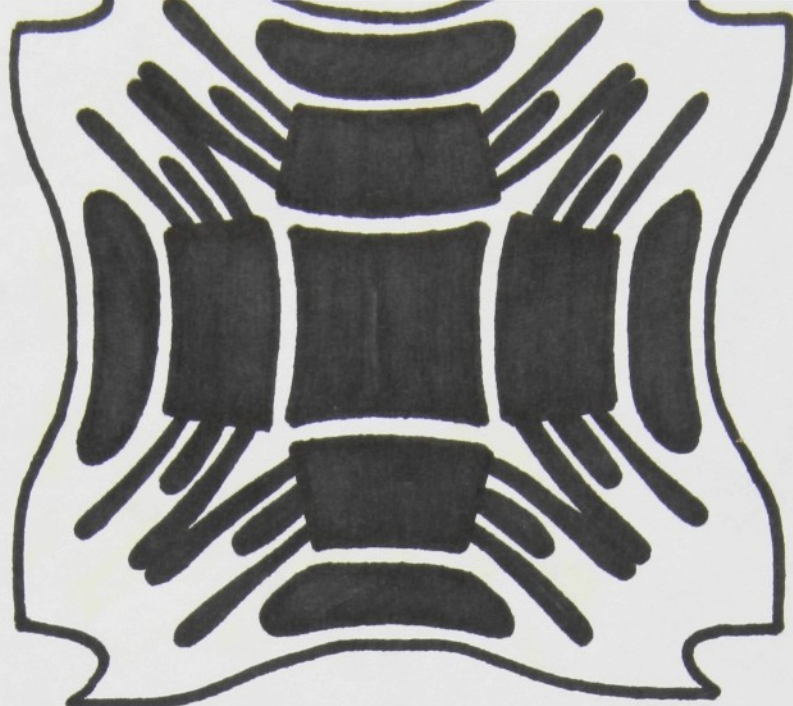

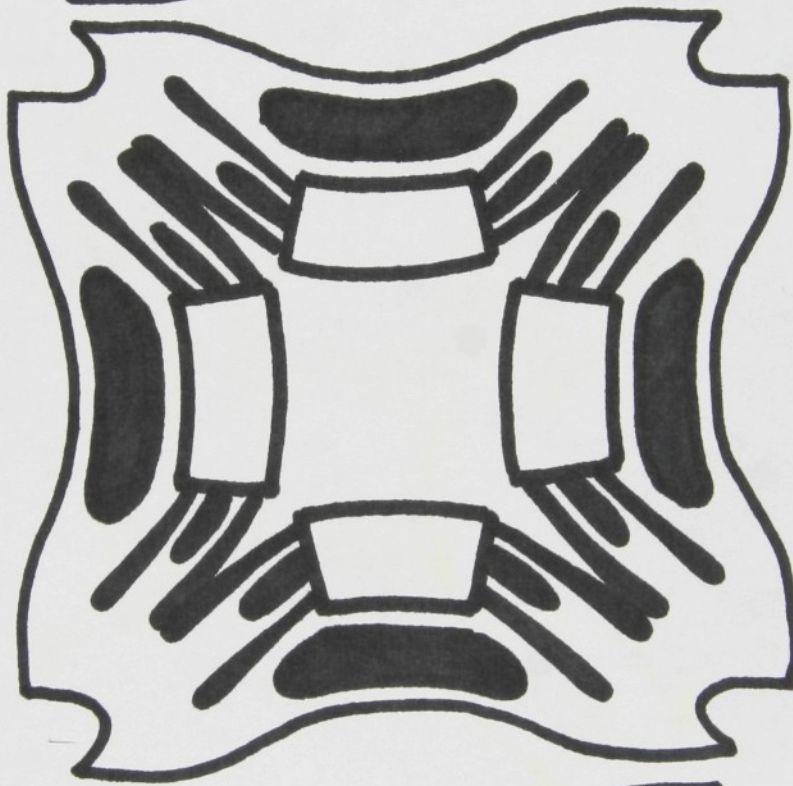

1

2

3